

*Het is de kleine Hoop, die alles voorttrekt.
Want het Geloof ziet enkel wat is.
Maar zij, zij ziet wat zijn zal.
De Liefde mint enkel wat is.
Maar zij, zij mint wat zijn zal –
In de tijd en voor alle eeuwigheid.*

Charles Péguy¹

Een Theologie van de Hoop

Marieke van der Linden

Beeld je in: een verlaten straat in Italië net nadat het land zwaar is getroffen door de gevolgen van het coronavirus. Mensen op balkons of hangend uit hun raam luisteren naar een trompettist die vanuit zijn balkon het nummer *Imagine* van John Lennon speelt. Dit beeld van hoop, vastgelegd in een video die later *viral* ging, gaf de aanzet tot mijn afstudeeronderzoek.² Waarom, vroeg ik mij af, is dit lied zo betekenisvol wanneer we te maken hebben met crises, zoals toen tijdens het hoogtepunt van de coronacrisis?

Imagine, een icoon van hoop, wordt namelijk vaker gebruikt in tijden van onzekerheid. Denk aan de pianist die wereldberoemd werd nadat hij hetzelfde nummer voordroeg op de stoep van de Bataclan in Parijs, net na een gruwelijke aanslag. Bij crisis en onzekerheid hebben we een sterke behoefte aan een verhaal van hoop. Onzekerheid dwingt ons om stil te staan bij het nu, recent letterlijk in de vorm van *lock-downs*, en ons een wereld in te beelden waar we naar willen streven. Dit is ook wat Lennon doet, hij vraagt ons: beeld je in (*imagine*), een wereld zonder oorlog, bezit, hebzucht en honger.

Hoop krijgt naar mijn mening niet altijd de aandacht die het verdient. We worden ondergesneeuwd door clichés, waardoor het soms aan betekenis lijkt te verliezen. Dat terwijl het een essentieel onderdeel is van mens-zijn. Wanneer het leven uitzichtloos is, kan hoop perspectief bieden. Hoop zet aan tot actie, omdat het ons dwingt de huidige situatie te vergelijken met een betere toekomstige situatie. Daarnaast vraagt hoop om reflectie op wat dan die betere toekomstige situatie inhoudt. Daarom pleit ik als jonge theoloog voor een (her)waardering van een Theologie van de Hoop.

Hopen is Verbeelden

Hopen is niet alleen een emotie die we voelen bij onzekerheid. Het is ook een actieve bezigheid waarbij we onze verbeeldingskracht gebruiken om een betere wereld of plek voor ons te zien. Je zou hopen kunnen beschrijven als over de horizon kijken. Je ziet niet wat er achter de horizon ligt, maar je stelt je voor hoe het daar zou kunnen zijn.

¹ Charles Péguy, *Le proche du mystère de la deuxième vertu, Oeuvres poétiques complètes*, 1957, 537.

² Storyful Rights Management. "Trumpeter Performs 'Imagine' on Italian Balcony During Coronavirus Lockdown." YouTube video, 0:58. 16 maart, 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=Uo6wfp62j1U>

Onze verbeelding van hoop kan verschillende vormen aannemen en geïnspireerd zijn op verschillende bronnen. De *Black Lives Matter* beweging geeft een visioen van een gelijkwaardige samenleving en zet aan tot verzet tegen een onderdrukkend systeem. Een inspirerend persoon zoals Greta Thunberg biedt zicht op een wereld die samenwerkt om klimaatverandering tegen te gaan en inspireert om groen te gaan leven. Zo kan ons beeld van wat achter de horizon ligt geïnspireerd worden door mensen, instituties, filosofie, kunst, enzovoorts.

Hoop in een Seculiere Samenleving

Ook religie kan een belangrijke bron van inspiratie zijn voor mensen. Visioenen van het Koninkrijk van God, de hemel, reïncarnatie of een leven na de dood kunnen mensen diep raken en hoop bieden. Dat we hoop putten uit de beelden die religie aanreikt is echter niet vanzelfsprekend. Zoals we kunnen leren van het lied *Imagine* is het nu ook mogelijk een wereld in te beelden zonder hemel, hel of religie. Waarom is het dan toch belangrijk om na te denken over religieus geïnspireerde hoop?

Tijdens mijn stage bij de Verenigde Naties en het Centrum voor Religie en Duurzame ontwikkeling leerde ik hoe religieuze beelden van hoop vaak over het hoofd worden gezien in seculiere samenlevingen. Mijn stagebegeleiders benadrukten dat voor een wereldbevolking die grotendeels religieus is, juist religie een kracht is voor verandering.³ Ik leerde hoe non-profit organisaties hun visie op hun werk en de wereld baseerden op religieuze beelden van hoop, en zo mensen wisten aan te spreken op een manier waarop andere organisaties dat niet konden. Zij spreken namelijk in een taal van hoop waarmee de meeste mensen zijn grootgebracht, die ten grondslag ligt aan hun diepste overtuigingen en van waaruit ze de wereld beleven.

Onze Verbeelding Voorbij

Religieuze hoop verdient ook aandacht in een seculiere samenleving, omdat het zich onderscheidt van andere vormen van hoop. Religieuze beelden van hoop kunnen we omschrijven als transcendent, wat betekent dat het voorbij gaat aan ons begripsvermogen. Daarmee gaat het ook voorbij aan ons voorstellingsvermogen.

Religies hebben een enorm scala aan voorbeelden, visioenen en verbeeldingen van hoop. Zelf laat ik me inspireren door het Christendom, met als kern Jezus. Jezus gaf een uitdrukking (of voorproefje) van het Koninkrijk van God, door zieken te genezen, verlamden te laten lopen en blinden het zicht terug te geven. Zo geeft de Bijbel een inkijkje in het komende Koninkrijk van God. Hoewel ik me laat inspireren door dit visioen van het Koninkrijk van God, weet ik ook dat het onmogelijk is om te weten hoe het er echt uitziet: 'Wat het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgekomen, dat heeft God bestemd voor wie Hem liefheeft.'⁴

³ Met dank aan mijn stagebegeleiders Jan Jorrit Hasselaar en Azza Karam, bij wie ik veel geleerd heb over hoe hoop zich manifesteert in de praktijk, in plaats van alleen in theorie.

⁴ 1 Korintiërs 2:9 NBV21

Hoe kan je dan hopen als je niet eens een duidelijk beeld hebt van waar je op hoopt? Heel simpel: vertrouwen. Hoop vraagt niet om een rotsvast geloof in hoe de hemel eruit ziet of waar we naartoe gaan als we dood zijn, het vraagt om vertrouwen dat God er zal zijn. Dit vertrouwen is niet ongegrond, talloze verhalen uit de Bijbel bevestigen dit. Zo maakte God zich kenbaar aan Mozes met de bewoordingen 'ik ben die er zijn zal', en bevestigde daarmee dat hij de ultieme bron van vertrouwen is.⁵ De verzekering dat God er zal zijn en dat zijn Koninkrijk komt maakt dat deze hoop meer is dan optimisme of een verbeelding, het is een belofte die ten grondslag ligt aan het Christelijk geloof.

Juist in een tijd waarbij het moeilijk is een voorstelling te maken van dat het ooit goed komt, wanneer je leest over ontbossing, verwoestijning, massa-extinctie, maar ook oorlog, discriminatie en armoede, juist dan zegt God: ik ben er. Wanneer cynisme dreigt en we geen vertrouwen meer hebben in de mens, wanneer alle inspanningen voor niets lijken, dan biedt religie de ultieme hoop. Wanneer je een sprong van vertrouwen, of *leap of faith*, maakt, dan kan je leven in de hoop dat wat ook achter de horizon ligt, het goed is.

Op weg naar een Theologie van de Hoop

Als Jonge Theoloog des Vaderlands wil ik ambassadeur zijn van een Theologie van de Hoop, een Theologie met als taak hoop te bieden in een tijd dat het broodnodig is. Hierbij moet hoop zowel van buitenaf worden beschouwt, door te kijken naar haar plaats in de wereld en de seculiere samenleving, als van binnenin, door te leren over de betekenis ervan binnen religieuze tradities. Een Hoop van de Theologie moet daarmee in staat zijn relevant te blijven door weerstand te bieden aan de wanhoop van de tijdsgeest, als voorkomen dat hoop een oppervlakkig concept wordt dat vatbaar is voor cynisme.

Samenvatting

Hoop kan je vergelijken met kijken over de horizon. Je ziet niet wat achter de horizon ligt, maar je kan wel een voorstelling maken van hoe het daar zou kunnen zijn. Hoop is dus niet zomaar een emotie die ons overkomt, het vraagt heel wat verbeeldingskracht. Hoe kunnen we in een tijd van klimaatverandering, ongelijkheid en eenzaamheid ons nog voorstellingen maken van hoop? In mijn essay ga ik in op deze vraag en leg ik uit hoe hoop geïnspireerd op religie onze grootste verbeelding te boven gaat.

⁵ Exodus 3:14